

proposals for the forming of the funding mechanism of the Ukraine's environmental and innovative development are done.

Key words: *environmental and innovative development, ecologization, innovation, economic system, funding mechanism*

Горін Наталія Вікторівна – доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 330.341.1:336(477)

О. М. Луцків

ОСОБЛИВОСТІ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сучасний стан і проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку в Україні. Визначено основні альтернативні форми розширення фінансових можливостей українських промислових підприємств. Окреслено переваги і недоліки залучених фінансових ресурсів.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, фінансові ресурси, форми фінансування, власні кошти, кредит, лізинг.*

Постановка проблеми. Україна хоч і обрала стратегічний курс на інноваційний розвиток, однак відчутних позитивних зрушень у цьому напрямі так і не відбулося. Свідченням того є те, що основною нерозв'язаною проблемою сьогодення і надалі є низький технологічний рівень виробництва і відповідно конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Вирішити таку ситуацію можна лише на основі активізації інноваційної діяльності, результатом якої буде розвиток наукоємних виробництв, упровадження у виробництво високотехнологічних процесів та технологій, розробка і випуск нової інноваційної конкурентоспроможної продукції. Тобто на сьогодні для багатьох підприємств саме впровадження інноваційних технологій є переходом на якісно новий рівень їхнього промислового розвитку. У свою чергу, суттєвою перешкодою для активізації інноваційної діяльності є обмеженість фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Тому питання ефективного використання власних ресурсів промисловими підприємствами та пошуку альтернативних форм фінансового забезпечення ведення інноваційної діяльності є особливо актуальним і своєчасним.

© О. М. Луцків, 2013

Аналіз останніх досліджень. Дослідженнями проблем інноваційного розвитку економіки на засадах активізації фінансових ресурсів займалися видатні зарубіжні вчені, серед яких слід відзначити: Д. Бейлі, І. Бланка, А. Маршалла, Д. Мілля, Б. Твіса, Р. Фостера, М. Фрідмана, Ф. Хайєка та інших. Ці питання є також важливим напрямом наукових досліджень і вітчизняних науковців, зокрема: О. Алімова, О. Амоші, А. Гальчинського, А. Гайдучького, В. Гейця, А. Дуброва, А. Кабанова, М. Крупки, Н. Новикової, П. Саблука, Л. Федулової та багатьох інших. Основну увагу у своїх дослідженнях вчені приділяють пошукові ефективних фінансових ресурсів та інструментів активізації інноваційного шляху розвитку суб'єктів господарювання. Водночас невирішеними залишаються питання розробки стимулювальних заходів поживлення інноваційних процесів і можливостей розширення залучення додаткових джерел їх фінансування.

Метою статті є оцінка наявних фінансових можливостей промислових підприємств для ведення інноваційної діяльності і визначення альтернативних форм та інструментів її активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною, нерозв'язаною проблемою більшості українських промислових підприємств і надалі залишається їхня несприйнятливість до нововведень. Так, стан інноваційної діяльності в Україні визначається як такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово розвинутих країнах світу. Інноваційні та науково-технічні розробки, у тому числі й пріоритетні, відіграють незначну роль у розв'язанні проблеми технологічного оновлення виробництва. Свідченням того є те, що питома вага підприємств, які займалися інноваційною діяльністю в Україні, є незначною. Упродовж 2005–2012 рр. їхня частка коливалася в межах 13,3%, відповідно низькою є і частка реалізованої інноваційної продукції, яка постійно знижується, а саме з 6,5% 2005 року до 3,8% – 2011-го [1, с. 229, 231; 2, с. 324]. Такий стан справ в інноваційній сфері не сприяє поліпшенню ситуації в напрямі докорінного оновлення зношених і непридатних для використання основних фондів (ступінь зносу яких становить у середньому в Україні 60%), підвищенню конкурентоспроможності національних товаровиробників і розширенню ринків збуту їх продукції. Низькі інноваційні можливості промислових підприємств зумовлені значною мірою великими витрати на їх упровадження, в умовах відсутності в них необхідної кількості фінансових ресурсів. Разом з тим статистичні дані свідчать про погіршення 2012 року ситуації щодо фінансування інноваційної діяльності. Зокрема, 2012-го, порівняно з попереднім, витрати на здійснення інновацій зменшились із 14 333,9 млн грн до 11 480,6 млн грн, тобто на 20%, що, безумовно, гальмує активізацію впровадження інноваційних технологій [1, с. 198–199].

На нинішній день фінансування інноваційних розробок може здійснюватись як за рахунок використання власних коштів (доходи підприємства та

амортизація), так і додатково залучених, таких як, наприклад, державний бюджет, позабюджетні фонди, кредити комерційних банків, інвестиції з інших регіонів України, іноземні інвестиції, грошові кошти населення тощо. Слід зазначити, що недоліки системи фінансування інноваційної сфери в Україні полягають, насамперед, у методах розподілу бюджетних фінансових ресурсів, недостатньому використанні позабюджетних коштів, а також коштів використання приватного сектору, іноземних інвесторів, заощаджень населення та у відсутності реально обґрунтованої доцільності витрат на інноваційні розробки. Звичайно, не можна надати однозначних рекомендацій щодо вибору тієї чи іншої форми фінансування. В одних випадках фінансові ресурси слід формувати через збільшення власного капіталу, в інших – на основі залучення додаткових коштів.

У зв'язку з обмеженістю бюджетних ресурсів кошти, які надаються на фінансування інноваційної діяльності як із державного, так і місцевих бюджетів, є обмеженими, а це свідчить про те, що органи влади не мають впливу на підтримку цього процесу. Тому перед промисловими підприємствами постає питання розширення можливостей самофінансування і залучення різноманітних зовнішніх грошових коштів.

Так, дані *таблиці* свідчать, що вагому роль у забезпеченні інноваційної діяльності підприємств відіграє самофінансування. За рахунок цих коштів 2011 року фінансувалося 53% усіх інновацій, а 2012-го – 64%. Тобто основними джерелами фінансування є власний капітал, реінвестування прибутку та амортизаційний фонд, емісія і продаж акцій тощо. Цими коштами підприємство розпоряджається на власний розсуд. На жаль, більшість із підприємств характеризуються складним фінансовим становищем і неспроможністю впроваджувати новітні розробки у виробництво в обсягах, необхідних для поліпшення технологічного рівня виробництва.

Таблиця

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2005–2012 рр.

Роки	Загальна сума, млн грн	У т. ч. за рахунок, %				
		власних коштів	Державного бюджету	вітчизняних інвесторів	іноземних інвесторів	інших джерел
2005	5 751,6	87,7	0,5	1,4	2,7	7,7
2006	6 160	84,6	1,9	0,4	2,9	10,2
2007	10 850,9	73,7	1,3	0,2	3	21,8
2008	11 994,2	60,6	2,8	1,4	1	34,2
2009	7 949,9	65	1,6	0,4	19	14
2010	8 045,5	59,3	1,1	0,4	30	9,2
2011	14 333,9	52,9	1	0,3	0,4	39
2012	11 480,6	63,9	1,9	0,3	8,7	25,2

У складі власних фінансових ресурсів основне місце належить прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків. Він формує переважну частину його фінансових ресурсів, забезпечує приріст власного капіталу, а, відповідно, і зростання ринкової вартості підприємства. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, використовується ним самостійно і спрямовується здебільшого на його подальший розвиток, а саме на фінансування власних науково-дослідних робіт, а також робіт, пов'язаних із створенням, освоєнням і впровадженням нової техніки, удосконаленням технології та організації виробництва, модернізацією обладнання, поліпшенням якості та розширенням асортименту продукції [3, с. 212]. У зв'язку з цим одним із найбільш ефективних інструментів стимулювання інноваційного розвитку промислових підприємств мають бути податкові пільги. Наприклад, у високорозвинених країнах світу податкова система орієнтована на реалізацію не тільки фіскальної, а й стимулювальної функції податків і передбачає низку стимулів для підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність і фінансують оновлення технологічної бази виробництва. У нас наразі ці принципи не діють.

Так, одним із способом стимулювання технічного оновлення виробництва є регулювання ставок податку на прибуток для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю. З цією метою в податковій політиці слід забезпечити:

- розширення податкової бази і зменшення середньої ставки оподаткування податком на прибуток інноваційно активних підприємств;
- стимулювання інвестиційних процесів, що пов'язані з розвитком і модернізацією виробництва та заохоченням інвестицій у пріоритетні галузі промисловості регіону;
- розмежування умов оподаткування для платників податків за рахунок надання пільг, що надаються за галузевими та територіальними ознаками залежно від пріоритетів регіонального розвитку.

Значну роль у підвищенні можливостей внутрішніх джерел фінансування відіграють також і амортизаційні відрахування. На жаль, на нинішній день амортизаційна політика в Україні як складова частина одночасно і податкової, і інвестиційно-інноваційної політики не сприяє, а навпаки – перешкоджає накопиченню реноваційних ресурсів. Це, у свою чергу, призводить до виснаження амортизаційних ресурсів, різкого скорочення їхньої частки в загальному обсязі капіталовкладень.

В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів і бюджетної підтримки інноваційних процесів промислові підприємства шукають альтернативні джерела залучення капіталу. Однією з таких форм є кредит. Проте на сьогодні кредитами підприємства користуються не часто, в основному через: циклічний характер банківського кредитування, високі вимоги до ліквідного

забезпечення кредиту, необхідність регулярних виплат незалежно від циклічності надходження грошових коштів. Кредити здебільшого недоступні для вітчизняних промислових підприємств і через високі процентні ставки та норми резервування банківської системи.

Слід зазначити: для того, щоб кредити стали одним із перспективних шляхів посилення взаємодії банківської системи і промисловості загалом у напрямі кредитування інноваційних підприємств, необхідно поступово знижувати відсоткові ставки за банківськими кредитами. Можливим є застосування такої моделі кредитування інноваційних підприємств, коли відсотки за наданими банківськими кредитами частково погашатиме держава, тим самим забезпечуючи інноваційно активні підприємства додатковими фінансовими ресурсами. Тобто одним із механізмів стимулювання підприємств до введення інноваційної діяльності є податкове кредитування. На відміну від податкових пільг, механізм дії податкового кредиту заснований на принципах платності, поворотності і терміновості, що дозволяє, з одного боку, створити цільову податкову пільгу, яка впливає на інвестиційну й інноваційну активність, а з іншого – збільшити податкову базу і надходження до бюджету за рахунок збільшення прибутковості підприємства [4].

Серед безлічі доступних фінансових інструментів найбільш ефективним і реально можливим для застосування на сьогодні залишається також і лізинг. Ця форма кредитування є найбільш прийнятною для підприємства, які мають значні фінансові труднощі у придбанні необхідного устаткування і можуть одержати його за допомогою лізингу на вигідних умовах. Слід також зазначити і той факт, що за наявності високого ступеня зносу устаткування на промислових підприємствах лізинг, передусім, полегшує доступ до нової техніки і є фінансовим механізмом інноваційної діяльності, за допомогою якого підприємства можуть придбати необхідне високотехнологічне устаткування за умови поступової виплати грошових коштів за нього, зароблених на його експлуатації.

Однак розвиток лізингу гальмується недосконалою законодавчою та податковою базою (потребують вирішення питання прискореної амортизації об'єктів лізингу, спрощення процедури повернення майна, сплати ПДВ на нове обладнання при тимчасовому його ввезенні на територію України тощо) і надто обмеженим доступом операторів ринку лізингових послуг до «дешевих» кредитних ресурсів; слаборозвиненою інфраструктурою лізингу; недостатнім досвідом наявних лізингових фірм і браком кваліфікованих кадрів на ринку лізингових послуг. Зазначимо, що сфера податкового лізингового законодавства повинна перш за все активізувати розширення збуту продукції, а не напівфабрикатів або сировини [5, с. 227].

У підвищенні технічного рівня виробництва важливу роль мають відігравати також і фондові біржі, які дають змогу на взаємовигідних умовах

залучати у виробництво невикористане устаткування, машини та виробничі площі, організовувати й обслуговувати лізингові операції – міжгалузеві, між-регіональні, міжнародні.

Однією з форм фінансування інноваційної діяльності може бути і венчурне фінансування. Венчурний капітал використовується тоді, коли інші форми залучення коштів для промислових підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, є або не вигідними, або просто недоступними. Вкладення цього капіталу є дуже ризикованими, оскільки ніколи не відомо наперед, чи матиме та чи інша інновація успіх на ринку. До того ж термін окупності інвестицій зазвичай є дуже тривалим. Інвестор венчурного капіталу отримує не прямі доходи, а право на інновації і можливість одержання прибутку від їхньої подальшої реалізації.

Однак на сьогодні діяльність венчурних фірм в Україні обмежується браком системи управління інноваційними процесами і стимулювання розвитку венчурного бізнесу; браком фінансових ресурсів; відсутністю чіткої політики сприяння розвитку венчурного бізнесу з боку держави; низьким рівнем соціальної спрямованості інноваційного розвитку та високими ставками податків. Слід також зазначити, що, на відміну від більшості країн світу, вітчизняним законодавством не передбачено і стимулювання залучення в інноваційну сферу позабюджетних коштів, не стимулюються витрати промисловості на наукові дослідження і розробки, а також інвестиції в інноваційну сферу з боку банків та інших інвесторів, які активно застосовують венчурний капітал [4].

Одним із перспективних джерел фінансування інноваційної діяльності на підприємствах можуть бути також і кошти іноземних інвесторів. Їх використання має низку переваг порівняно з позичковим капіталом та іншими видами фінансово-кредитного забезпечення. Так, на відміну від позик і кредитів, не збільшуючи зовнішнього боргу держави, вони сприяють одержанню коштів для розвитку виробництва, зацікавлюючи в цьому безпосередньо іноземного інвестора. Вивезення прибутків, зароблених інвесторами завдяки їхнім внескам та участі у виробництві, є набагато меншою небезпекою, ніж повернення кредитів із відсотками.

Основними бар'єрами на шляху організації спільної роботи над інноваційними розробками з іноземними партнерами є неврегульованість питань щодо можливості надання їм у приватну власність землі і вільного вивезення прибутку, а також відсутність реальних гарантій захисту власності іноземних інвесторів. Іноземний інвестор не інвестуватиме у країну з нерозвиненою інвестиційною сферою. Серед причин, які стримують можливості залучення іноземного капіталу, слід виділити також і високий ступінь ризиків, недосконалість законодавчої бази, високі ставки за використання капіталу тощо. Тому для залучення прямих іноземних інвестицій, у найбільш важливі для

розвитку економіки регіону галузі в потрібних обсягах і формах основну увагу органів влади слід зосередити на створенні сприятливих політичних, законодавчих, економічних та організаційних умов [6, с. 345].

Висновок. Одна з основних проблем, що гальмує розвиток економіки України на інноваційній основі, – дефіцит фінансових ресурсів. Щоб забезпечити належне фінансування інноваційних змін, потрібно залучити альтернативні фінансові кошти. Удосконалення системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств має здійснюватися шляхом комплексного використання наявних джерел та оптимізації їх структури. Оскільки потреби зростають, тому важливо забезпечити мобілізацію всіх можливих фінансових ресурсів, які зменшуватимуть навантаження на бюджет і разом з тим дадуть змогу підвищити інноваційну активність промислових підприємств. Для цього основні зусилля органів влади мають бути направлені на вдосконалення наявної амортизаційної, податкової та кредитної політики, розвиток сприятливого внутрішнього інвестиційного ринку тощо.

Список використаних джерел

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К. : ДСС України, 2012. – 305 с.
2. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України. – К. : ТОВ «Август Трейд», К., 2012. – 560 с.
3. Башкатова С. В. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання за рахунок власних фінансових ресурсів / С. В. Башкатова // Економічні науки : Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – 2009. – № 15. – С. 210–215.
4. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
5. Захарин С. В. Прибыль как источник инвестиций и инноваций / С. В. Захарин // Проблемы науки. – 2008. – № 7. – С. 10–19.
6. Основи ефективного розвитку підприємства в умовах трансформації сучасних механізмів господарювання / [Акіменко П. І., Амельченко Т. В., Артюхова І. В. та ін.] ; за заг. наук. ред. С. П. Наливайченко. – Сімферополь : ПП «Підприємство “Фенікс”», 2010. – 520 с.

Луцкив Е. Н.

Особенности и альтернативные формы финансового обеспечения инновационной деятельности в Украине

Проанализированы современное состояние и проблемы финансового обеспечения инновационного развития в Украине. Определены основные альтернативные формы расширения финансовых возможностей украинских промышленных предприятий. Очерчены преимущества и недостатки привлеченных финансовых ресурсов.

Ключевые слова: *инновационное развитие, финансовые ресурсы, формы финансирования, собственные средства, кредит, лизинг.*

Lutskiv O. M.

Features and alternative forms financially providing of innovative activity IN Ukraine

The modern state and problems of the financial providing of innovative development is analysed in Ukraine. The basic alternative forms of expansion of financial possibilities of the Ukrainian industrial enterprises are definite. Advantages and lacks of the attracted financial resources are definite.

Key words: *innovative development, financial resources, forms of financing, personal funds, credit, leasing.*

Луцків Олена Миколаївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України.

УДК 330.142.211

Н. М. Третяк

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджено економічну сутність інвестиційного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, визначено його доцільність і необхідність.

Ключові слова: *інвестиційне забезпечення, інвестиції, інвестиційні цінності, концепція інвестиційного забезпечення.*

Постановка проблеми. Ключовою проблемою стабілізації економічної ситуації в Україні є розвиток економічного потенціалу суб'єктів господарювання та формування адекватного інвестиційного забезпечення. Негативний вплив економічної кризи, падіння обсягів промислового виробництва, політичні та соціальні проблеми зменшили інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання. Однією з основних причин неефективного ведення господарської діяльності більшості підприємств є використання фізично та морально застарілого обладнання, а також відсутність прогресивних енергозберігальних технологій. Тому інвестиційне забезпечення діяльності суб'єктів господарювання необхідно починати практично наново з урахуванням економічних реалій.

У системі забезпечення розвитку діяльності суб'єктів господарювання інвестиційне забезпечення відіграє найважливішу роль. Воно є головним джерелом формування виробничого потенціалу, основним механізмом реалі-

© Н. М. Третяк, 2013